

2024:3

doi: 10.24834/educare.2024.3.1258

Det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet – En kritisk analys av hur WHO och OECD konstruerar barns fysiska aktivitet inom utbildning

Jonas Johansson

Göteborgs universitet
<https://orcid.org/0009-0006-3376-0825>
jonas.johansson.2@gu.se

Physical activity among children has been a topical subject in social debate in recent years. The Swedish school-system is governed by policy, shaped by negotiations between different actors as politicians, public authorities, researchers and persons active in education. These actors are most probably influenced by different social forces that in turn convey varying knowledge, norms and values. This paper focuses on international actors who seek to influence the content of education policy. The aim is to investigate how children and their physical activity are constructed in official documents produced by WHO and OECD. Two documents were analyzed with inspiration from critical discourse analysis. The result shows that children are constructed as sedentary, overweight and costly, and that the problem should be solved within education by regulated physical activity. The analysis highlights a public health discourse and a neoliberal market discourse. Within these discourses, natural scientific and sporting knowledge, norms and values are recontextualized, mostly for economic gain. This might lead to a rather instrumental view on children and a reorganization of education. In the discussion it is argued for a possible discourse of democracy and that concepts such as influence and participation are given a prominent position in educational policy.

Keywords: barn, fysisk aktivitet, utbildning, policyaktörer, kritisk diskursanalys

Inledning

I samhället talas det om barns fysiska aktivitet inom olika områden, och ofta handlar det om hur barns fysiska aktivitetsnivå kan ses som positiv eller problematisk samt vilka konsekvenser den kan leda till (se t.ex. Folkhälsomyndigheten, 2021; Generation Pep, 2023). Med jämna mellanrum publiceras larmrapporter i media om barns ökade stillasittande och ökad barnfetma (se t.ex. Bushard, 2022; Johansson, 2019). Ett område som detta flitigt diskuteras inom är utbildning där barns fysiska aktivitet ofta kopplas samman med till exempel skolprestationer och hälsa (se t.ex. Skolverket, 2022; SPSM, 2023).

Det svenska utbildningssystemet styrs av policy, till exempel läroplan, och dess utformande har stor betydelse för den verksamhet som bedrivs. Dessa policydokument har formats genom förhandlingar mellan olika aktörer såsom politiker, statliga myndigheter, forskare samt personer verksamma inom utbildning. Aktörer som får mer eller mindre utrymme i de slutliga dokumenten (jfr Norqvist, 2022). Dessa aktörer kan antas vara influerade av olika samhällspåverkande krafter, både nationellt och internationellt, som i sin tur förmedlar varierande kunskaper, normer och värden (jfr Bernstein, 1990). För denna artikel är intresset riktat mot de internationella krafter som ämnar påverka hur policy om barns fysiska aktivitet inom utbildning utformas. Inom utbildning kan barn vara fysiskt aktiva inom olika verksamheter. Denna artikels intresseområde rör inte policy om fysisk aktivitet som riktas specifikt mot ämnet idrott och hälsa (eller likande ämne), utan om verksamhet som bedrivs vid raster under skoltid, under andra skolämnen än idrott och hälsa, samt före och efter den obligatoriska skoldagen (till exempel fritidshem).

Inom utbildning finns det ett antal internationella organisationer som är aktiva när det gäller att försöka påverka hur policy gestaltas. När det gäller barns fysiska aktivitet inom utbildning är World Health Organization (WHO) och the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) två av de mer framträdande aktörerna, båda med uttalat mål att informera och influera policymakare. Båda dessa organisationer har en tydlig agenda för barns fysiska aktivitet inom utbildning när det gäller innehåll, genomförande och syfte. Detta är något som kan förmodas ha sitt ursprung i vissa kunskaper, normer och värden gällande vad barns fysiska aktivitet bör innehålla, hur den bör gå till och varför den ska utföras. När det gäller WHO strävar de, bland annat genom att påverka FN:s medlemsstaters policy, mot att bidra positivt till människors välbefinnande i enlighet med organisationens definition av begreppet hälsa. Denna definition

EDUCARE

formulerades 1948 och beskriver hälsa som “Ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande” (Regeringskansliet, 2021; WHO, 2020). OECD strävar sedan bildandet 1960 mot utveckling när det gäller handel och ekonomi inom organisationens 38 medlemsstater. Detta sker bland annat genom att jämföra och utveckla policy inom för medlemsstaterna gemensamma problemområden (OECD, 2023a).

Tidigare studier (t.ex. Ledger et al., 2019; Ozga, 2021) har belyst den roll som organisationer såsom OECD och WHO har spelat för de generella kompetenser och värden som lyfts fram som centrala när policy produceras. Samma studier pekar även på vikten av att policymakare lyssnar på andra röster än till exempel OECD när policy skapas, då de och liknande organisationer tenderar att reproducera dominerande diskurser gällande vilka centrala kompetenser och värden som bör ges utrymme inom utbildning. Andra studier (t.ex. Kampmann, 2014; Pacini-Ketchabaw & Moss, 2020; Piggin och Bairner, 2016) belyser vikten av att inom utbildning ställa kritiska frågor om samtida utbildningsdiskurser, samt nödvändigheten av att lyfta fram motröster och skapa alternativa narrativ i syfte att ge utrymme för en mångfald av kunskaper, normer och värden i samhället. Detta kan ses som en central del av ett demokratiskt samhälle, även när det gäller barns fysiska aktivitet (jfr Gray et al., 2022).

En del av de samtida utbildningsdiskurserna är även begreppet barn. Corsaro (2005) hävdar att begreppet barn bör ses som en social konstruktion beroende på bland annat tid, plats, kultur och personliga förutsättningar. Samtidigt poängterar Pacini-Ketchabaw och Moss (2020) att hur barn definieras och konstrueras får konsekvenser för hur verksamhet inom utbildning utformas. I relation till det visar Boyden (1997) hur barn och barndom historiskt på olika sätt har konstruerats som problematiska fenomen, och därmed något som samhällen under olika tider och i skiftande kontexter har strävat att kontrollera och reglera. Under 1900- och 2000-talen har dessa konstruktioner varit frekvent ackompanjerade av naturvetenskapliga rön om vad som är bäst för barn, vilket enligt Boyden lett till en universell syn på barn och hur de kan passa in i rådande normer och samhällsideal för att bidra till samhällelig ekonomisk progression. Inom utbildning har det fört med sig en generell syn på hur policy bör utformas i enlighet med universella kunskaps- och socialisationsideal, något som har resulterat i att individer och samhällsgrupper har negligerats och exkluderats. Samtidigt visar Lehto och Eskelinen (2020) att barns deltagande i fysisk aktivitet inom utbildning påverkas av möjligheten till inflytande över det som sker. De poängterar att barns

upplevelser av fysisk aktivitet gynnas av att deras röster blir hörda och drar slutsatsen att aktörer inom utbildning behöver vara noga med att ta tillvara barns initiativ.

Både nationella och internationella studier har belyst de konsekvenser olika dominerande samhällsdiskurser i relation till barns fysiska aktivitet kan få för verksamhet inom utbildning (se t.ex. Gray et al., 2022; Johansson & Söderman, 2023; Larsson & Thedin Jakobsson, 2023; Levinsson et al., 2022; Piggitt & Bairner, 2016). Dock finns det ett behov av studier som belyser den roll som organisationer såsom OECD och WHO kan spela, inbegripet de kunskaper, normer och värden dessa organisationer avser att förmedla, när policy gällande barns fysiska aktivitet inom utbildning utformas. Denna artikels syfte är således att undersöka hur barn och deras fysiska aktivitet konstrueras i officiella dokument från WHO och OECD, vilka berör fysisk aktivitet inom utbildning, för att bidra med kunskap om den roll dessa organisationer kan ha när det gäller policyproduktion. Frågeställningen är:

- Vilka samhälleliga diskurser kommer till uttryck i officiella dokument från WHO och OECD som berör fysisk aktivitet inom utbildning?

Transnationella organisationer, diskurser och fysisk aktivitet inom utbildning

Som nämndes i inledningen belyser både Ledger et al. (2019) och Ozga (2021) hur internationella organisationer såsom OECD och WHO potentiellt påverkar policy inom utbildning. Ledger et al. (2019) har genom kritisk diskursanalys, CDA (Critical Discourse Analysis), genomfört en studie av ett utbildningsrelaterat dokument producerat av OECD. I dokumentet pekar organisationen på vad de uppfattar som i framtiden nödvändiga kunskaper, förmågor och kompetenser. Ledger et al. gör detta i syfte att kasta ljus på de globala, generella kompetenser som OECD lyfter fram som centrala inom utbildning. Dessutom ingår en social nätverksanalys (SNA) i studien i syfte att undersöka relationen mellan de källor som OECD använt för konstruktionen av sin förståelse av området. Studiens resultat visar att de kompetenser som förs fram som mest centrala av OECD framför allt är kopplade till de som får företräde i PISA-undersökningen. Enligt analysen bygger OECD sitt resonemang på en relativt snäv sfär av informanter där lite utrymme ges för avvikande röster. I diskussionen förs ett resonemang om hur OECD konstruerar barn och ungdomar som individer i behov av förändring för att möta samhällets framtida utmaningar, snarare än som

medskapande aktiva subjekt: ”The OECD targets young people, regardless of national and/or cultural background, as subjects who must change to meet the economic and social needs of a coming reality, not actors who can shape that reality” (s. 26). Ozga (2021) visar i sin tur hur politiska policybeslut påverkas av globala aktörer, i det här fallet OECD. I studien pekas det på en förflyttning av makt från nationalstatens lokala dagordning till en multinationell, global agenda, influerad av internationella experter. Detta görs genom en fallstudie av produktionsprocessen av ett antal utbildningsrelaterade policydokument i Skottland där OECD spelat en central roll, då i kölvattnet av sviktande PISA-resultat bland skotska barn och ungdomar. Ozga argumenterar för att man i politiska policybeslut rörande utbildning även behöver ta hänsyn till den lokala, nationella kontexten.

När det gäller diskurser om barns fysiska aktivitet inom utbildning har tidigare studier visat på ett antal mer framträdande diskurser och pekat på vilka konsekvenser de potentiellt kan leda till. Internationellt pekar exempelvis Gray et al. (2022) på en *folkhälsodiskurs* när de med stöd i kritisk diskursanalys (CDA) analyserar läroplaners innehåll i Storbritannien. Det empiriska underlaget är de texter som riktar sig mot ämnet idrott och hälsa (physical education). Analysen visar på hur innehållet tenderar att fokusera på barns brister och tillkortakommande som i sin tur kan leda till framtida hälsoproblem och hur det kan regleras genom mätbar fysisk aktivitet. Gray et al. argumenterar för ett synsätt som fokuserar på barns frihet att lära sig om sig själva och sin hälsa snarare än att fokusera på diskurser som framhäver barns brister inom vilka de förväntas lära sig ett hälsosamt beteende. Vidare uppmärksammar Pringle och Pringle (2012) i en diskuterande studie hur fokus på barns brister och tillkortakommanden kan påverka hur utbildning utformas. Detta sker inom en *fetmadiskurs* underbyggd av naturvetenskapliga rön rörande fysiologiska risker som övervikt kan leda till. Författarna hävdar dock att begreppet övervikt är en social konstruktion underbyggd av en samhällelig moralpanik präglad av normer om hur människors kroppar bör se ut. Denna norm beskrivs ofta med stöd i termen BMI (Body Mass Index) som används som mått för hur en hälsosam kropp bör gestalta sig. Detta kan i sin tur leda till att utbildning i relation till barns fysiska aktivitet i hög grad präglas av aktiviteter som syftar till att forma kroppar i enlighet med ett rådande ideal. Pringle och Pringle argumenterar för ett alternativt förhållningssätt med mål att uppmuntra barn och ungdomars förmåga att kritiskt reflektera över det sociala livets komplexitet.

Även i en svensk kontext har fetmadiskursen uppmärksamats, bland annat i en diskursiv studie där Barker et al. (2020) undersöker hur lärare inom ämnet idrott och hälsa utvecklar sin professionella identitet i relation till barn och ungdomars övervikt. I fokusgruppsintervjuer ger lärare uttryck för en vilja av att alla ska ges möjlighet att delta i verksamheten oavsett kroppsstorlek samt att inspirera till livslång rörelseaktivitet, men även en strävan mot att försäkra barn och ungdomar att de har en "normal" kropp. Denna vilja ses som en motpol till en upplevd orealistisk mediabild av mänskliga kroppar. Barker et al. konstaterar att informanterna ger uttryck för ett mer inkluderande, känsligt och kritiskt förhållningssätt än vad som framkommer i många andra studier, men i vissa fall även en av författarna ansedd osympatisk syn på överviktiga individer. Vidare i en svensk kontext behandlas även den tidigare nämnda folkhälsodiskursen och dess implikationer inom utbildning. Exempelvis har Johansson och Söderman (2023) genomfört CDA där det empiriska underlaget är intervjuer med personal i två svenska fritidshem. I analysen framkommer personalens vilja att kompensera för en upplevd brist på fysisk aktivitet bland dagens barn, en inaktivitet som uppges leda till risker när det gäller den allmänna folkhälsan. Artikelförfattarna argumenterar för att vissa barn snarare kan vara i behov av mer rekreation och vila när de vistas i fritidshem och skola, samt att ett ensidigt fokus på fysiologiska egenskaper såsom motorik och kroppsvikt riskerar att ge negativa effekter för hur barn gestaltar sig själva som individ i samhället. Därtill belyser Levinsson et al. (2022) med stöd i CDA hur det i artiklar i lärarfackliga tidskrifter i Sverige finns tydliga spår av en *neoliberal marknadsskugga*. Denna diskurs kännetecknas av kontrasteringar mellan nedslående problem och tilltalande lösningar (Levinsson & Norlund, 2018). Ett fenomen som Ideland et al. (2020) benämner "solutionism". I analysen framkommer en degenererad bild av barns fysiska aktivitet där barn beskrivs som mer stillasittande nu än förr i tiden, och i de analyserade artiklarna ges generellt intrycket av att barns fysiska aktivitet på ett oproblematiskt sätt kan lösa många utbildningsrelaterade problem. Som stöd för detta anges frekvent kognitionsvetenskapliga argument för de effekter som fysisk aktivitet kan bidra till när det gäller hjärnans funktioner. Levinsson et al. (2022) argumenterar för att det i sin tur leder till en avprofessionaliserad lärarkår när andra vetenskaper än utbildningsvetenskapliga dikterar villkoren för hur verksamhet inom skola bör bedrivas.

Ovanstående studier visar på hur olika aktörer använder varierade strategier för att motverka upplevda dysfunktionella beteenden i syfte att fostra en önskvärd befolkning. Detta sker i enlighet med universella ideal när det gäller hur barn bör bete sig eller se ut. I relation till barns fysiska

aktivitet har detta fenomen belysts diskursivt ytterligare. Exempelvis visar Åkerblom (2020) med stöd i Foucaults begrepp *governmentality* hur en svensk filantropisk organisation används som en biopolitisk strategi för att fostra framtida samhällsnyttiga medborgare. Piggin och Bairner (2016) uppmärksammar hur ett globalt narrativ om barns fysiska (in)aktivitet där naturvetenskapliga belägg och kunskaper får företräde när policy inom utbildning produceras. Även de använder begreppet *governmentality* och belyser vikten av att reflektera över, samt inta ett kritiskt förhållningssätt till, de råd och rekommendationer som föreslås i de undersökta policydokumenten.

Teori och analys

Som sagt formas policydokument genom förhandlingar mellan olika aktörer, i sin tur influerade av olika samhälleliga krafter som förmedlar varierande kunskaper, normer och värden. Bernstein (1990) beskriver hur och var kunskaper, normer och värden förflyttas (distribueras) inom en utbildningskontext mellan olika aktörer och genom diskurser. Enligt Bernstein sker denna förflyttning inom och mellan olika fält där kunskaper, normer och värden förändras när de kommer i nya sammanhang. Dessa processer benämner Bernstein som rekontextualiseringsprocesser, och i en utbildningskontext sker detta inom det *officiella rekontextualiseringsfältet* (ORF), det *pedagogiska rekontextualiseringsfältet* (PRF), det *lokala rekontextualiseringsfältet* (LRF) (jfr Levinsson & Norlund, 2018; Norlund, 2009; Peterson, 2020; Singh, 2002). Denna artikel riktar fokus mot ORF som enligt Bernstein (1990) består av “specialized departments and sub-agencies of the State and local educational authorities together with their research and system of inspectors” (s. 192), vilket texter producerade av transnationella policyaktörer kan ses som en del av. För att belysa olika rekontextualiseringsprocesser används i denna artikel kritisk diskursanalys (CDA). Enligt Fairclough (2003) är CDA metod och teori för att beskriva uppfattningar som aktörer (som ingår i olika diskurser) inom en särskild praktik ger uttryck för och hur de i förlängningen utövar makt inom praktiken. Fairclough (1995) beskriver diskurs som “[a] way of signifying experience from a particular perspective” (s. 135). Det handlar således om hur människor uttrycker sig om varierande områden samt hur vissa kunskaper, normer och värden får mer företräde än andra, och för denna studie är alltså området barns fysiska aktivitet inom utbildning.

Analysen är inspirerad av den femstegs-modell tidigare använd av bland annat Levinsson och Norlund (2018) samt Johansson och Söderman (2023), i sin tur inspirerade av Fairclough (2003). I *steg ett* fokuseras på ett socialt problem som har en semiotisk aspekt. Det gäller hur olika

uttrycksformer såsom text och undertext samt till viss del bilder var för sig och tillsammans signalerar något särskilt till läsaren (se t.ex. Kress & van Leeuwen, 2006). Analys av hur problemet konstrueras genomförs och involverade diskurser identifieras. I *steg två* analyseras hur föreslagna åtgärder konstrueras samt vilka diskurser som är involverade. I *steg tre* kartläggs vilket nätverk av praktiker som problemet och åtgärderna bygger på, samt hur relevanta praktiker eventuellt omorganiseras (det vill säga en kartläggning av olika processer där kunskaper, normer och värden rekontextualiseras när de kommer i nya sammanhang). Dessutom analyseras i vilken mån nätverket av praktiker ”behöver” problemet. I *steg fyra* identifieras eventuella motstridigheter och luckor i materialet. Plats ges för motröster. Slutligen, i *steg fem*, genomförs en kritisk reflektion över analysen (steg ett till fyra).

Analysens två första steg genomförs med ett lingvistiskt tillvägagångssätt inspirerat av Hallidays (1994) systemisk-funktionella lingvistik (SFL). Det kan beskrivas som en ”textnära, betydelsefokuserad och social teori som inspirerar till kritisk språkreflektion” (Holmberg & Karlsson, 2006, s. 9). SFL kan ses ha mycket gemensamt med Faircloughs lingvistiska analyser då båda används för att belysa språkliga strukturer i syfte att visa på språkets betydelse för hur dagens samhälle formas. Detta görs i ett försök att genom transitivityanalys se vad som har påverkat texten samt vad texten eventuellt omfattar eller utesluter. Språket ses som en social konstruktion som är grundläggande för hur vi förstår världen (Boréus & Bergström, 2017; Fairclough, 2013). Transitivityanalys har i tidigare studier framför allt använts för att ”analysera texters språkliga val ur ett betydelseperspektiv, samt att förstå dessa val som funktionellt motiverade” (Holmberg et al., 2014, s. 11). I föreliggande studie används metoden i steg ett och två för att uppmärksamma processer där vissa kunskaper, normer och värden eventuellt får mer företräde än andra i det empiriska materialet. För detta används ett antal begrepp. Vilka samt hur de förstås och används i analysen presenteras nedan:

Värdeord: ord som uttrycker textförfattarens inställning till en viss fråga. Exempelvis förstås ordet *best* som ett positivt värdeord, det vill säga det ger uttryck för en inställning som textförfattaren ser som extra väsentlig.

Intertextualitet: i vilken mån utsagor konstruerats i samspel med andra texter och tal. I föreliggande analys är detta till övervägande del uttalat med hänvisning till vetenskapliga studier, såsom ”In

EDUCARE

addition, studies consistently reported increases in screen time and sedentary behavior”. Detta förstås i analysen som *manifest intertextualitet*, det vill säga när andra texter förekommer explicit.

Orsakssamband: uttryck för ett orsak-verkanförhållande, det vill säga när texten belyser hur ett fenomen ger upphov till ett annat. Exempelvis “interventions that increase physical activity levels can improve body composition.”

Ordval: kan indikera vilka kunskaper, normer och värden författaren väljer att lyfta fram. Det kan handla om vilka ord textförfattaren väljer för att göra vissa poänger. I föreliggande analys handlar det exempelvis om ”sports programme” som ses som en indikation på ett visst innehåll som bör ges företräde (jfr Fairclough, 1992, 2001, 2015; Hellspong & Ledin, 1997).

I denna studie används kursiveringar i resultatdelens citat för att poängtera de textanalytiska begrepp som använts. Dessa kursiveringar ingår inte i originaltexterna.

Urval

I denna studie genomförs CDA av två texter, där den ena är producerad av WHO och den andra av OECD. Båda texterna har ett uttalat syfte att påverka hur policy med inriktning mot barns fysiska aktivitet inom utbildning utformas. Val av empiriskt material bygger på ett antagande att texter producerade av organisationer såsom WHO och OECD läses av policymakare inom utbildning och därmed kan antas ha en viss påverkan på hur verksamhet inom utbildning konstrueras (jfr Ledger et al., 2019; Meyer, 2014; Ozga, 2021; Sellar & Lingard, 2014). Dock står det helt klart att båda dessa organisationer har en tydlig agenda att sprida kunskaper, normer och värden inom samhället med en förhoppning om att det ska ha en särskild inverkan på hur policy utformas (WHO, 2023), och är därmed relevanta i förhållande till studiens problemområde. De båda texterna har liknande innehållsliga teman och kan därmed placeras in under samma genrer (jfr McQuail, 2010), något som man bör ta hänsyn till när man genomför CDA (Fairclough, 2015).

Den ena texten som ingår i studiens empiri är *Promoting Physical Activity Through Schools: Policy Brief* (WHO, 2022). Denna text är producerad av WHO och är en del av det så kallade STOP-projektet som finansieras av *The European Union’s Horizon 2020 Research and Innovation Programme*. STOP är en förkortning av Science and Technology in Childhood Obesity Policy, och projektet har som syfte

att förebygga och förhindra barnfetma inom EU. Detta görs i samarbete med både offentliga och privata aktörer inom kost och hälsa. I den utvalda texten nämns:

This policy brief supports school policy-makers, planners, and potentially school principals and describes how the school environment can be used to develop, implement and evaluate whole-of-school strategies that promote physical activity and reduce sedentary behaviour among children and young people. (WHO, 2022, s. 3)

Detta citat ger sken av en tydlig vilja att påverka både hur policy med inriktning mot barns fysiska aktivitet inom utbildning utformas samt de aktörer som är verksamma inom denna verksamhet. I citatet visas även ett tydligt syfte med texten, det vill säga att stimulera fysisk aktivitet och motverka ett stillasittande beteende bland barn och ungdomar. Textens omfattning är 15 sidor. Dokumentet inleds med en del där olika argument för barns fysiska aktivitet lyfts fram samt en förklaring om varför texten har producerats. Därefter följer en beskrivning av sex olika områden där det preciseras hur fysisk aktivitet i relation till utbildning bör gå till. Dessa är: 1) undervisning inom fysisk aktivitet (framför allt riktat mot ämnet idrott och hälsa), 2) aktiva transporter till och från skola, 3) aktiviteter före och efter skola (där fritidshem är en del), 4) aktiviteter under raster inom skoldagen, 5) fysisk aktivitet inbäddad i andra lektioner än de som explicit är ämnade för fysisk aktivitet, och 6) anpassad för barn med särskilda behov. Inom varje område ges konkreta förslag, både genom resonerande text samt goda exempel från olika skolor inom EU. Detta illustreras med både fotografier och animerade bilder. Eftersom denna artikels intresseområde är verksamhet som bedrivs före och efter den obligatoriska skoldagen (till exempel fritidshem), under raster under skoltid samt under andra skolämnena än idrott och hälsa inriktar sig analysen således mot område 3, 4 och 5. I denna artikels resultatdel benämns denna text WHO-texten.

Den andra texten som ingår i studiens empiri är *Step Up! Tackling the Burden of Insufficient Physical Activity in Europe* (OECD, 2023b). Denna text är producerad av OECD i samarbete med WHO, och har som uttalat syfte att visa på de ekonomiska och hälsomässiga effekterna policy om fysisk aktivitet kan bidra till. I textens förord nämns att den

makes the economic case for investing more in physical activity policy. It shows the potential impact that increasing physical activity levels would have on population health and the economy: increasing the life expectancy of people who are insufficiently active by 7.5 months, preventing more than 10 000 premature deaths per year, and saving European Union Member States a total of EUR PPP 8 billion per year. (OECD, 2023b, s. 3)

Dessutom tydliggörs det i förordet att texten även har som syfte att visa på goda exempel på hur fysisk aktivitet kan öka i Europa, explicit med policy som medel. Textens sammanlagda omfång är 86 sidor och dess innehåll riktar sig mot människor i alla åldrar. För denna studie är det företrädesvis de delar som riktar sig mot barn och ungdomar i skolåldern som är analytiskt relevanta, vilket har medfört att övriga delar av texten till stora delar exkluderats från analysen. Omfånget av de analyserade delarna av texten är ca 15 sidor. Även detta dokument inleds med en argumentation för fysisk aktivitet som här riktar sig mot både barn och vuxna. Liksom i WHO-texten ges därefter konkreta förslag på åtgärder som kan öka människors fysiska aktivitet i olika sammanhang, och för denna studie riktas intresset mot de delar som rör barns fysiska aktivitet inom, eller i samband med, utbildning. Dessa är indelade i områdena 1) undervisning med inriktning mot fysisk aktivitet (framför allt inom ämnet idrott och hälsa), 2) rörelsepauser, 3) aktiviteter före och efter skolan (där fritidshem är en del) samt 4) aktiva transporter till och från skolan. Dessa områden beskrivs med hjälp av goda exempel från olika skolor och länder inom EU. För denna studie är det framför allt område 2 och 3 som är analytiskt relevanta. I denna artikels resultatdel benämns denna text OECD-texten.

Resultat

Inledningsvis redovisas hur barn och deras fysiska aktivitet konstrueras i WHO-texten och OECD-texten. Detta görs med stöd i analysmodellens steg ett och två. Fokus ligger här på hur problemet och föreslagna åtgärder konstrueras samt vilka diskurser som är involverade. Därefter belyses de kunskaper, normer och värden som de involverade diskurserna ger uttryck för. Detta genomförs med stöd i analysmodellens steg tre under rubriken *Naturvetenskapliga och idrottsliga kunskaper, normer och värden rekontextualiseras – för ekonomisk vinning*. Fokus är då att visa på de nätverk av praktiker som aktuellt problemområde och föreslagna åtgärder bygger på, samt hur relevanta praktiker eventuellt omorganiseras i relation till hur kunskaper, normer och värden rekontextualiseras när de kommer i nya sammanhang. Dessutom analyseras i vilken mån nätverket av praktiker ”behöver” problemet. Avslutningsvis, med stöd i steg fyra och under rubriken *Alternativa kunskaper, normer och värden – delaktighet, självkännedom och social omsorg*, analyseras motstridigheter och luckor i materialet. Plats ges för motröster.

Det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet

I de båda texterna framstår barn som presumtivt bekymmersamma i ett framtida samhälle, både i relation till hälsa och ekonomi. I inledningen till WHO-texten görs först en beskrivning av de positiva effekter som regelbunden fysisk aktivitet kan leda till. Bland annat nämns förbättrad hjärt- och kärlhälsa, ökad ämnesomsättning och minskad fetma, samt förbättrad kognitiv förmåga, förbättrade skolresultat och reducerade depressiva symptom. Detta följs av ett konstaterande att en stillasittande livsstil riskerar att leda till negativa effekter inom ovanstående områden. Därefter beskrivs en problematik beträffande stillasittande och det uppges att 80 % av barn och ungdomar globalt inte når upp till WHO:s rekommendationer när det gäller daglig fysisk aktivitet för barn och ungdomar i åldern 5–17 år.¹ Flickor benämns som generellt mindre fysiskt aktiva än pojkar, dessutom med ett ökat glapp i förhållande till pojkar under de senaste årtiondena: "In most countries, girls are less active than boys, and levels of inactivity among girls have *not improved* since 2001 (in fact, the gap between girls and boys is widening)" (WHO, 2022, s. 1).

Dessutom pekas speciella grupper ut som speciellt missgynnade. Förutom flickor gäller detta barn och ungdomar med kroniska sjukdomar och funktionsnedsättningar: "In addition, the most socially disadvantaged groups in most countries, such as girls and those living with chronic health conditions or disability, are often the *least active*" (WHO, 2022, s. 1).

Båda dessa citat visar hur negativa värdeord används för att beskriva framför allt flickor och andra speciellt missgynnade grupper. Flickorna "are less active than boys" och de med kroniska sjukdomar och funktionsnedsättningar är ofta de som "are least active". Dessa grupper lyfts fram som problematiska eftersom de i lägre grad än pojkarna lyckas leva upp till WHO:s rekommendationer, vilket enligt textens inledande del leder till en mängd negativa effekter. Detta görs utan någon förklaring till varför situationen ser ut som den gör, förutom att dessa barn och ungdomar ingår i just dessa grupper.

Även i OECD-texten beskrivs barn som potentiellt problematiska och argumentationen är liknande den i WHO-texten. Dock poängterar OECD dessutom att socioekonomiska förhållanden

¹ 60 minuters fysisk aktivitet per dag, genomförd med måttlig till hög intensitet. Högintensiv fysisk aktivitet bör ske minst tre dagar per vecka. Stillasittande bör begränsas (WHO, 2020).

EDUCARE

spelar roll för barn och ungdomars fysiska aktivitetsnivå, och det konstateras med manifest intertextualitet genom stöd i studier: ”In many countries there is a socio-economic gradient, where higher affluence is associated with higher levels of physical activity in adolescents” (OECD, 2023b, s. 32).

Dock är intertextualiteten något ambivalent. Författarna nämner i samband med ovanstående citat även att det finns andra studier som visar på kontrasterande resultat där socioekonomisk status inte spelar någon roll eller har motsatt effekt. Några studier visar enligt texten till och med att barn och ungdomar inom socioekonomiskt utsatta familjer är mer fysiskt aktiva än de från mer ekonomiskt förmögna.

I OECD-texten anges ett antal tydliga orsaker till att människor generellt inom EU, och då även barn och ungdomar i skolåldern, inte når upp till de rekommenderade nivåerna av fysisk aktivitet. Det handlar framför allt om ekonomisk utveckling, urbanisering, miljömässiga faktorer och människors sysselsättning:

Similar to obesity, insufficient physical activity is related to rapid economic development. This is particularly evident and of concern in low- and middle-income countries, where occupational, domestic, and transport-related physical activities contribute more to overall energy expenditure than leisure time or recreational activities. Increasing urbanisation and rapid economic development have been linked to reductions in domestic and occupational physical activity in adults, as well as increased television viewing in children. (OECD, 2023b, s. 33)

I texten visas på ett flertal orsakssamband mellan ekonomisk utveckling (och vad det för med sig) och otillräcklig fysisk aktivitet. Det gäller hur vardagliga aktiviteter såsom arbete (dit rimligtvis även verksamhet inom skola bör räknas) och transporter kan bidra när det gäller ökad fysisk aktivitet, och texten belyser hur ekonomisk utveckling och urbanisering har haft en reducerande inverkan på människors rörelsemönster. Bland barn nämns speciellt hur ökad mediekonsumtion har minskat den vardagliga aktivitetsgraden: ”In addition, studies consistently reported increases in screen time and sedentary behavior – also linked to the use of remote and online learning” (OECD, 2023b, s. 35). Dessa orsakssamband presenteras med stöd i manifest intertextualitet då det genomgående hänvisas till vetenskapliga studier som belyser detta fenomen.

I ovanstående analys visar båda texterna på liknande problemområden, med tyngdpunkt på att människors fysiska aktivitetsnivå generellt inte når upp till WHO:s rekommendationer. Särskilt utpekade grupper är flickor, barn och ungdomar med kroniska sjukdomar och funktionsnedsättningar samt barn och ungdomar från socioekonomiskt utsatta familjer. Som orsak

till att det är så anges i OECD-texten den snabba ekonomiska utvecklingen som bidragit till en mer stillasittande livsstil. I de båda texterna konstrueras barn och deras fysiska aktivitet som problematisk, eftersom många generellt inte lever upp till WHO:s rekommendationer när det gäller frekvens och intensitet. Barn inom EU uppges vara alltför stillasittande, ett fenomen som framför allt anses ha samhälleliga, strukturella orsaker och som riskerar leda till i synnerhet ökad fetma, men även försämrad muskel-, skelett- och hjärt-kärlhälsa. Dessutom anges den fysiska aktiviteten påverka barns kognitiva förmåga och skolprestationer. I de båda texterna framhålls att detta i sin tur leder till konsekvenser både för individen, men framför allt för samhället, speciellt när det gäller barnfetma. I WHO-texten poängteras:

This policy brief describes the importance of integrating physical activity into primary and secondary schools so that all children and young people can be physically active on a regular basis, which will contribute to *preventing* the increasing public health problem of childhood obesity. (WHO, 2022, s. 2)

Här används ordet ”preventing” för att visa på hur barns förändrade beteende, i det här fallet barns ökade fysiska aktivitet, kan förebygga det samhälleliga problemet barnfetma. De båda texterna pekar på den roll som policy kan spela för de positiva effekter som ett förändrat beteende kan leda till. I OECD-texten nämns: “Policies to increase physical activity levels would also have a positive impact on health care expenditure, *saving* EU Member States nearly EUR PPP 8 billion per year, or 0.6% of their total health care budget on average” (OECD, 2023b, s. 40).

Genom att använda verbet ”saving” visas på en hållning om att barns beteende bör förändras genom policy för att ge samhället ekonomiska fördelar. I detta uppges att reviderad policy som ökar den fysiska aktiviteten skulle kunna bespara EU:s medlemsstater uppemot 8 miljarder euro per år i sänkta kostnader för hälso- och sjukvård.

I de båda texterna beskrivs barn som potentiellt stillasittande, överviktiga och kostsamma. I ovanstående analys framträder ett antal diskurser i relation till det: dels en *bristdiskurs* där barns fysiska aktivitet generellt inte lever upp till samhällets norm (jfr WHO:s riktlinjer), dels en *riskdiskurs* där barns fysiska inaktivitet uppges leda till företrädesvis olika hälsoproblem, framför allt ökad fetma. Dessa hälsoproblem leder i sin tur vidare till en *ekonomidiskurs* inom vilken barns fysiska aktivitetsnivå kopplas samman med framtida samhälleliga kostnader för hälso- och sjukvård.

Barn i behov av reglerad fysisk aktivitet

För att kunna motverka det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet behövs reglerad fysisk aktivitet. I de båda texterna ges förslag på hur detta kan genomföras. I WHO-texten anges sex områden där det preciseras hur den fysiska aktiviteten i relation till utbildning bör gå till. För denna studie är det område 3) *aktiviteter före och efter skola*, 4) *aktiviteter under raster inom skoldagen*, samt 5) *fysisk aktivitet inbäddad i andra lektioner än de som explicit är ämnade för fysisk aktivitet* som är analytiskt relevanta.

Inom område 3) *aktiviteter före och efter skola*, ges ett antal råd för hur verksamheten bör bedrivas och dess innehåll. Särskilt poängteras att aktiviteterna ska komplettera och utveckla den obligatoriska skolans innehåll, gärna med idrottsliga inslag: ”introducing an after-school *sports programme* that develops, builds and extends opportunities provided in *the school curriculum*” (WHO, 2022, s. 7).

Ordvalen ”sports programme” och ”the school curriculum” ger en tydlig indikation om vad innehållet bör bestå av: idrottsliga aktiviteter som kompletterar skolans innehåll. Dessutom ges uttryckliga riktlinjer om den fysiska aktivitetens omfattning, speciellt om verksamheten inte explicit är inriktad mot fysisk aktivitet: ”ensuring that physical activity is *scheduled for at least 50%* of students’ time if the OSH programme is not a sporting programme (e.g. if it focuses on homework or extra tuition)” (WHO, 2022, s. 7).

Genom att använda ”ensuring” är författarna tydliga med att man behöver säkerställa en viss omfattning av den fysiska aktiviteten bland de barn som deltar i verksamheten genom att den schemaläggs. Det uppges att minst 50 % av tiden som barn vistas i någon typ av *after-school programme*² behöver bestå av fysisk aktivitet. Denna text illustreras med hjälp av tre grönfärgade, animerade silhuettbilder som alla visar barn som utför idrottsliga aktiviteter.

Inom område 4) *aktiviteter under raster inom skoldagen*, beskrivs raster som viktiga för att ge barn möjlighet till fysisk aktivitet, som i sin tur kan bidra till att reducera oönskade beteenden:

2 Exempelvis finns det i Sverige det som kallas fritidshem, vilket är en verksamhet som riktar sig till barn i åldrarna 6–12 år där barnen vistas före och efter skolan, samt under lov. Denna verksamhet är styrd av skollag och har ett eget kapitel i läroplanen som anger verksamhetens syfte och innehåll. I åldrarna 6–9 år deltar över 80 procent av alla barn i fritidshem (Skolverket, 2020). I andra länder inom EU finns liknande verksamheter, dock oftast inte så reglerade och välbesökta som i Sverige.

”inactivity, sedentary behaviour, boredom and *poor behaviour*, which can all affect school life” (WHO, 2022, s. 7).

Här finns ett tydligt orsakssamband mellan fysisk aktivitet och barns allmänna beteende som annars riskerar att kunna betraktas som dåligt (poor behavior). Detta är något som dessutom riskerar att påverka barns skolgång. Vad det dåliga beteendet kan tänkas bestå av uppges inte. Vidare uppmanas policymakare att standardisera rasters omfattning och schematiska placering under skoldagen, och för att tydliggöra det använder man just ordet ”standards” relativt frekvent: ”Define and communicate *standards* for a regularly scheduled, unstructured recess break (or breaks) for all students. Ensure that the *standards* include frequency of recess and time allocation, and align with national or subnational policy” (WHO, 2022, s. 7).

Vilka aktiviteter som rasterna bör innehålla preciseras inte i detalj. Dock illustreras texten med hjälp av samma animation som vid område 3, det vill säga tre grönfärgade, animerade silhuettbilder som alla visar barn som utför idrottsliga aktiviteter. Det kan tolkas som ett försöka att ge läsaren en viss vägledning om lämpligt innehåll.

När det gäller område 5) *fysisk aktivitet inbäddad i andra lektioner än de som explicit är ämnade för fysisk aktivitet*, ges ett antal konkreta förslag på hur den fysiska aktiviteten kan genomföras, bland annat genom att man under teoretiska lektioner i klassrum gör kortare avbrott (3–5 minuter) för att genomföra rörelser som ska leda till mer energi och bättre kondition bland barnen. Det kan även handla om:

incorporating physical activity into the delivery of academic content (e.g. counting jumps as part of basic mathematics or counting steps walked around the room to estimate distance), and *restructuring* the classroom to increase physical activity or reduce sedentary behaviour (e.g. introducing standing desks or activity equipment) or using outdoor spaces. (WHO, 2022, s. 8)

I detta citat används verben ”incorporating” och ”restructuring” för att belysa hur verksamheten kan och bör förändras. Genom att införliva fysisk aktivitet i undervisningen, eller genom förändrad klassrumsmiljö, förväntas barnen vara mer fysiskt aktiva och därmed mindre stillasittande. Förändringen kan även handla om att utnyttja utemiljön i större omfattning. Detta område illustreras med hjälp av ett fotografi som visar en skolklass från Skottland. Barnen är i tioårsåldern och genomför den dagliga aktiviteten *The Daily Mile*, vilket innebär att man varje dag tar sig igenom

en engelsk mile (1609 meter) genom att gå eller springa. Enligt texten genomförs The Daily Mile på över 5000 skolor i över 40 länder. Bildens undertexts intertextualitet är manifest. Den hänvisar till en studie vars resultat visar att effekterna av *The Daily Mile* är ökad fysisk aktivitet, vilket enligt den refererade studien leder till förbättrad kondition och kroppssammansättning.

Även i OECD-texten ges konkreta förslag på åtgärder som kan öka människors fysiska aktivitet i olika sammanhang, och för denna studie riktas intresset mot de delar som rör barns fysiska aktivitet inom, eller i samband med, utbildning. Dessa är indelade i område 1) *undervisning med inriktning mot fysisk aktivitet* (framför allt inom ämnet idrott och hälsa), 2) *rörelsepauser*, 3) *aktiviteter före och efter skolan samt* 4) *aktiva transporter till och från skolan*. Dessa områden beskrivs med hjälp av goda exempel från olika skolor och länder inom EU. För denna studie är det områdena 2 och 3 som är analytiskt relevanta.

Område 2) *rörelsepauser* belyses i texten med hjälp av ett exempel från Estland där ett stort antal skolor deltar i ett projekt med syfte att öka barns fysiska aktivitet inom utbildning: *Schools in Motion*. Texten visar på manifest intertextualitet och ett tydligt orsakssamband mellan aktivitetsnivå och kroppsvikt. Författarna hänvisar genomgående till en studie som utvärderat detta projekt, och i studien framhålls det framför allt att ökad fysisk aktivitet är en viktig faktor för att förhindra övervikt och fetma. I den refererade studien visas på en struktur för en fysiskt aktiv skoldag där aktiva lektioner och aktiva raster är viktiga beståndsdelar, och i OECD-texten nämns hur de deltagande skolorna kan få tillgång till den kunskap som krävs för att förverkliga detta:

Participating schools are *supported* through seminars, workshops and skills training, and have access to easy-to-use materials and research, for example tips on how to make the indoor and outdoor environment more physical activity friendly, and techniques for reducing sedentary time during classes. Using these resources, each school can develop their own action plan. (OECD, 2023b, s. 70)

Här används verbet ”supported” för att visa på att personalen vid de deltagande skolorna behöver kompetensutveckling för att lyckas med uppdraget: att skapa en plan för hur barns fysiska aktivitet inom utbildning kan öka. Detta kan ske bland annat genom att skapa inspirerande inne- och utemiljöer samt att skolorna får tillgång till material som stimulerar barns fysiska aktivitet.

När det gäller område 3) *aktiviteter före och efter skolan* ges det i texten tre goda exempel, ett från Österrike, Litauen och Belgien vardera. Gemensamt för dessa exempel är att de alla bygger på samarbete mellan utbildningsväsendet och andra organisationer i samhället, framför allt

organisationer med koppling till idrott. I alla tre exempel är syftet att öka barns fysiska aktivitet genom deltagande i organiserade aktiviteter, oftast med inriktning mot idrott. Exempelvis, när det gäller fallet i Österrike, nämns:

Move children healthy 2.0” (Kinder gesund bewegen 2.0) is Austria’s largest sport and school programme. Its aim is to *build co-operation between sports clubs and primary schools to provide children with the opportunity to take part in age-appropriate, diverse and joyful exercise programs* free of charge. (OECD, 2023b, s. 70)

Här betonas ett positivt orsakssamband mellan ökat deltagande i klubbars idrottsliga aktiviteter och möjligheter för barn att delta i positiv fysisk aktivitet.

Bland dessa föreslagna åtgärder för att öka barns fysiska aktivitet framträder ett antal diskurser tydligare än andra. Bland annat är en *regleringsdiskurs* tydlig där barns fysiska aktivitet uppges behöva styras med hjälp av bestämda tids- och frekvensmått. För att göra det framhålls att personal inom utbildningsväsendet, inom en *utvecklings- och stöddiskurs*, behöver ytterligare utbildning och material för att genomföra sitt uppdrag: att öka barns fysiska aktivitet med primärt syfte att minska barnfetma. Dessutom är även en *idrottsdiskurs* tydlig, inom vilken det sätts stor tilltro till att explicit idrottsliga aktiviteter inom utbildning, då även genom stöd av externa resurser, ska bidra till att reglera barns beteende mot mer fysisk aktivitet.

Naturvetenskapliga och idrottsliga kunskaper, normer och värden rekontextualiseras — för ekonomisk vinning

I analysens tidigare delar framkommer konstruktionen av det problematiska barnet som generellt uppges vara alltför fysiskt inaktiv. Detta riskerar att leda till framför allt ökad barnfetma, vilket i sin tur förväntas ge ökade kostnader för hälso- och sjukvård. Detta problem kan lösas bland annat inom utbildning genom åtgärder såsom tids- och frekvensmässiga regleringar av barns fysiska aktivitet, kompetensutveckling av personal samt en ökning av specifikt idrottsliga aktiviteter.

Konstruktionen av det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet kan ses som en del av en samhällelig *folkhälsodiskurs* som har belyst i tidigare studier (se t.ex. Gray et al., 2022; Johansson & Söderman, 2023). Inom denna diskurs är det centralt att peka på de fysiologiska hälsorisker som olika beteenden kan föra med sig för människor, med primärt fokus på att lära in en hälsosam livsstil för att undvika sjukdom. Inom diskursen lyfts fysiologiska egenskaper fram som centrala

EDUCARE

och viktiga, även inom utbildning, och naturvetenskapliga rön om fysisk aktivitet nyttjas för att legitimera verksamhetens utformande. Därmed rekontextualiseras dessa medicinska belägg för hur och varför barns fysiska aktivitet bör genomföras in i en utbildningskontext, en företeelse som tidigare har uppmärksammats av t.ex. Evan och Davies (2020).

Både i WHO:s och OECD:s texter framkommer en uppenbar skepsis till att det görs tillräckligt inom utbildning för att stimulera barns fysiska aktivitet, samtidigt som barn utmålats som generellt fysiskt inaktiva och stillasittande. I de båda analyserade texterna ses barns fysiska aktivitet som något som behöver regleras och styras, och det ges förslag på bestämda mått när det gäller frekvens och tid (förslag som bygger på naturvetenskapens upptäckter). För att säkerställa att detta utförs på bästa sätt ges förslag på hur det kan gå till, och personal inom utbildning uppmuntras att stärka sin kompetens inom området. Verksamhet inom utbildning uppmuntras även att ta stöd från det omkringliggande samhället, företrädesvis idrottsklubbar och föreningar. Historiskt har idrottsrörelsen haft ett stort inflytande när det gäller fysisk aktivitet inom utbildning och idrottsliga kunskaper, normer och värden har under lång tid rekontextualiserats inom utbildning. Bland annat har policy med inriktning mot fysisk aktivitet ofta haft idrottsliga inslag och de lärare som bedrivit undervisning har ofta själva haft idrottslig bakgrund, vilket har satt sin prägel på verksamhetens utformande (Lundvall & Meckbach, 2003). Både WHO och OECD stödjer i de analyserade texterna att denna omorganisationsprocess bör fortgå i syfte att öka barns fysiska aktivitet.

I analysen av de båda texterna tar som sagt samhällsekonomiska intressen plats, och det framhålls att barns fysiska aktivitet bör ses som ett medel för att minska barns övervikt och fetma. Detta förväntas i sin tur leda till minskade samhälleliga kostnader för hälso- och sjukvård. I analysen har konstruktionen av det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet framträtt och både i WHO:s och OECD:s texter framhålls den roll som utbildning kan spela för att åtgärda problemet. I texterna ges mer eller mindre konkreta förslag på hur detta kan gå till, något som i slutändan kan leda till tänkbara samhällsvinster. Tidigare studier (Levinsson et al., 2022) har belyst hur utbildningssektorn under senare årtionden har präglats av en *neoliberal marknadssdiskurs* där ”kontrasteringar mellan nedslående problem och tilltalande lösningar utgör ett centralt element” (s. 268). Detta kan ses som en omorganisering av utbildningsväsendet på ett sätt som riskerar att avprofessionalisera lärare genom att andra kunskaper, normer och värderingar värdesätts mer i en utbildningskontext än pedagogik och utbildningsvetenskap. I detta fall kan även de aktuella texterna ses som en del av denna diskurs, eftersom de till stor del bygger sitt resonemang, inklusive problemområdet och dess

åtgärder, på naturvetenskapliga kunskaper, normer och värderingar snarare än sådana som är hämtade från en utbildningsvetenskaplig kontext.

Alternativa kunskaper, normer och värden — delaktighet, självkännet och social omsorg

I de båda analyserade texterna konstrueras det stillasittande, överviktiga och kostsamma barnet som behöver regleras. Inom denna konstruktion rekontextualiseras naturvetenskapliga och idrottsliga kunskaper, normer och värden i syfte att undvika framtida skenande kostnader inom vård och sjukvård. Konstruktionen ger uttryck för en instrumentell syn på barns fysiska aktivitet och hur den bör genomföras för att barn ska passa in i samhällets norm för hur ett barn helst ska vara och bete sig: hälsosam och kostnadseffektiv. Att barn ska må bra finns det nog inte många som motsätter sig, och många studier visar på de positiva fysiologiska effekter som fysisk aktivitet leder till (se t.ex. Bell et al., 2019; Eriksson & Karlsson, 2012; Fernandes & Zanesco, 2010; Gu et al., 2015; Warburton et al., 2006). Dock kan en motröst hävda att det är tveksamt om det är skolväsendets uppdrag att bedriva verksamhet som begränsar barns kreativitet och spontanitet när det gäller fysisk aktivitet, då både WHO och OECD ger tydliga förslag på den fysiska aktivitetens innehåll och form. Tidigare studier (t.ex. Högman, 2021; Lehto & Eskelinen, 2020) pekar på att många barn föredrar att själva avgöra och påverka vad och hur de gör när de är fysiskt aktiva, men i de båda analyserade texterna lyser barns egna initiativ och åsikter med sin frånvaro. I stället är de förslag som ges på lämpliga aktiviteter genomgående av vuxeninitierad art och bristen på barns perspektiv kan ses som en lucka i det analyserade materialet. Här kan en motröst tycka att två så inflytelserika policyaktörer som WHO och OECD borde inta ett visst mått av barns perspektiv av två skäl: dels att just delaktighet är centralt för individers vilja att vara fysiskt aktiv (Högman, 2021; Lehto & Eskelinen, 2020), dels att delaktighet är ett avgörande fundament i ett demokratiskt samhälle (jfr Kampmann, 2014; Pacini-Ketchabaw & Moss, 2020).

Barn beskrivs i de båda texterna som generellt problematiskt fysiskt inaktiva, speciellt flickor, barn och ungdomar med kroniska sjukdomar och funktionsnedsättningar samt de från socioekonomiskt utsatta familjer, vars stillasittande riskerar till att leda till övervikt och fetma. Detta ska enligt OECD och WHO åtgärdas med stöd i de vuxeninitierade aktiviteterna som nämnts tidigare. Barns övervikt i relation till utbildning behandlas i andra studier, bland annat Pringle och Pringle (2012), där verksamhet inom utbildning med koppling till fysisk aktivitet beskrivs som ett medel för att åtgärda

EDUCARE

det som frekvent beskrivs som en global fetmaepidemi. Dock argumenterar Pringle och Pringle för att utbildningens uppgift framför allt handlar om “equipping students with skills so that they can critically engage with uncertainty and negotiate the complexities of social life” (s. 1). Det vill säga en strävan mot att barn utvecklar ett reflekterande och kritiskt förhållningssätt till dessa frågor, något som kan vara svårt att uppnå med färdigdesignade aktiviteter. Även Gray et al. (2022) problematiserar folkhälsodiskursen inom utbildning och pekar på att talet inom diskursen ofta tenderar att peka på brister och risker med fysisk (in)aktivitet, och framför allt poängteras att utbildning bör bidra till att barn och ungdomar lär sig ett hälsosamt beteende för att undvika sjukdom. Gray et al. argumenterar för att utmana denna diskurs och att utbildning hellre bör sträva mot att främja ökad kunskap om självkännedom i relation till hälsa, då med stöd i ett reflekterande förhållningssätt i linje med Pringle och Pringles argumentation. En motröst kan hävda att det är något som även skulle kunna ha ingått i de båda analyserade texterna.

Studier (t.ex. Högman, 2021; Norberg, 2013) visar att många barn och ungdomar ofta vill vara fysiskt aktiva på andra sätt än genom idrott. Trots det är idrottsdiskursen starkt framträdande i de båda analyserade texterna och de aktiviteter som föreslås har ofta idrottslig koppling, både när det gäller hur de kan gå till och vem som kan bidra till att genomföra dem. Att fysisk aktivitet frekvent kopplas ihop med idrott kan absolut ses som naturligt eftersom idrott för det allra mesta består av fysisk aktivitet av olika slag. En motröst kan dock hävda att det som sagt finns andra sätt att vara fysiskt aktiv på, då sådant som lockar de personer som saknar idrottsligt intresse, och man kan tycka att två så inflytelserika policyaktörer som WHO och OECD borde ha lyft fram det mer. Detta kan ses som en lucka i det analyserade materialet.

Både WHO och OECD poängterar i sina texter de samhällsekonomiska vinster som en hälsosam (och normalviktig) befolkning bidrar till. Inom denna ekonomidiskurs framträder en instrumentell syn på barn, med avsaknad av hänsyn till personliga intressen och behov. Här skulle en motröst kunna hävda att det finns andra värden när det gäller barn, ungdomar och fysisk aktivitet än just ekonomiska. Till exempel känner många människor stor glädje när de är fysiskt aktiva både när de rör på sig ensamma eller tillsammans med andra. Dessutom kan fysisk aktivitet bidra till andra positiva effekter såsom gemenskap och solidaritet (se t.ex. Lehto & Eskelinen, 2020). Detta är något som även de båda analyserade organisationerna kunde ha lyft i sina texter.

Avslutningsvis kan det noteras att det redan idag finns många engagerade och kunniga lärare som mycket väl har tillräcklig förmåga och kunskap att på ett framgångsrikt sätt arbeta med barns fysiska aktivitet inom utbildning, och som också gör det. Det sker många gånger med annat syfte och innehåll än vad som har föreslagits i de båda analyserade texterna. Till exempel finns i Sverige lärarkategorin lärare i fritidshem som ofta arbetar med barn inom just denna studies intresseområde: verksamhet som bedrivs vid raster under skoltid, under andra skolämnen än idrott och hälsa, samt före och efter den obligatoriska skoldagen (till exempel fritidshem). Denna yrkesgrupp har traditionellt organiserat och bedrivit verksamhet som i hög grad fokuserat på barns inflytande, delaktighet, intresse och behov (Hjalmarsson & Hultman Löfdahl, 2015), vilket är områden som inte nämns överhuvudtaget i de båda analyserade texterna. Där ligger fokus snarare på fysiologiska egenskaper och en strävan att motverka framtida sjukdomar vilket ska åtgärdas framför allt genom reglerade, vuxeninitierade aktiviteter. De områden som av tradition har varit fokus för Sveriges lärare i fritidshem kan tyckas vara väl så viktiga i ett framtida samhälle, och en åsikt kan därmed vara att dessa områden ges en mer framträdande plats inom utbildningsrelaterade policydokument än de som föreslås av WHO och OECD.

Diskussion

Denna studie har som syfte att undersöka hur barn och deras fysiska aktivitet konstrueras i officiella dokument från WHO och OECD som berör fysisk aktivitet inom utbildning. Resultatet visar att de båda texterna från WHO och OECD inom brist-, risk- och ekonomdiskurserna konstruerar barn som potentiellt problematiskt fysiskt inaktiva, överviktiga och kostsamma. Barnens beteende uppges därför behöva åtgärdas genom reglerade, gärna idrottsliga, vuxeninitierade fysiska aktiviteter. Detta uttrycks inom reglerings-, utvecklings-, stöd- samt idrottsdiskurserna, och de båda organisationerna förmedlar detta framför allt i syfte att minska barns stillasittande orsakad av förändrade samhällsliga strukturer. Barns fysiska inaktivitet uppges leda till framför allt övervikt och fetma, vilket i sin tur leder till ökade kostnader för samhället när det gäller hälso- och sjukvård. Analysen visar att de båda analyserade texternas konstruktioner ingår i både en folkhälsodiskurs och en neoliberal marknadiskurs, och att de förmedlar en instrumentell syn på barn och deras fysiska aktivitet. De båda analyserade texterna ger uttryck för att barns fysiska aktivitet inom utbildning är något som behöver regleras genom färdigkonstruerade aktiviteter, i syfte att barnen ska leva upp till samhällsliga normer och värderingar. Här kan man dock fundera över vilka följder

EDUCARE

en sådan instrumentell syn på barn kan få, och vilka värden och normer som bör få företräde när policy skapas, eftersom tidigare studier har visat att liknande synsätt bidragit till att individer och samhällsgrupper har negligerats och exkluderats (jfr Boyden, 1997).

Utbildningssektorn har på senare år i hög grad präglats av en neoliberal marknadssdiskurs som, förutom att uppmuntra till snabba lösningar på stora samhällsfrågor (jfr Levinsson et al., 2022), även bidragit till att utbildning oftare diskuteras i ekonomiska termer (jfr Crouch, 2011; Hindmoor, 2018). I de båda analyserade texterna är ekonomidiskursen tydlig, och barn konstrueras som potentiellt samhällsekonomiskt kostsamma i en framtid om inte reglerad fysisk aktivitet införs. Det leder till en syn på barn som ska formas till kommande samhällsnyttiga medborgare, snarare än att uppmärksamma barn som viktiga här och nu. Man kan då argumentera för att andra frågor bör vara mer centrala när man talar om barn inom utbildning, och att andra alternativ vore att föredra, där barns beteende inte mäts i kronor och ören. Pacini-Ketchabaw och Moss (2020) belyser alternativa, möjliga narrativ inom utbildning där etik är ett centralt begrepp. Det kan exempelvis handla om en utbildning som i hög grad främjar demokratiska värderingar såsom barns möjlighet till inflytande och delaktighet. Detta narrativ inbegriper ett förhållningssätt där barn ses som aktiva subjekt som är med och formar sin barndom i samspel med omgivningen, snarare än som passiva objekt som ska formas för framtida samhällsnytta.

Som ett alternativt narrativ och en motpol till de analyserade texterna, de diskurser som framträtt i denna studie, föreslås att hellre hålla sig inom en *demokratidiskurs* där barn snarare ses som en samtida tillgång än som en framtida börda. Inom diskursen bör barns egna röster i en lokal kontext ha en given plats när policy om barns fysiska aktivitet inom utbildning produceras (jfr Lehto & Eskelinen, 2020; Ledger et al., 2019; Ozga, 2021). Denna demokratidiskurs kan ses som en motpol till de transnationella, samhällspåverkande krafter som framhäver barns brister och konstruerar dem som problematiskt stillasittande, överviktiga och kostsamma i behov av reglerad fysisk aktivitet.

En kritisk röst kan hävda att analysen i föreliggande studie delvis har präglats av författarens egna kunskaper, normer och värden (jfr Bernstein, 1990). Det är självklart sant, vilket till viss mån begränsar de slutsatser som kan dras. Emellertid, som det nämndes inledningsvis, är en central del av ett demokratiskt samhälle att en mångfald av röster blir hörda och lyfts fram (jfr Gray et al., 2022; Kampmann, 2014; Pacini-Ketchabaw & Moss, 2020), vilket denna studie har för avsikt att

bidra till. Både WHO och OECD kan ses som två inflytelserika policyinfluerare som ämnar påverka hur policy inom utbildning utformas. De är därmed en del av de samtida utbildningsdiskurserna som många tidigare sett som angeläget att ställa kritiska frågor om (se t.ex. Kampmann, 2014; Pacini-Ketchabaw & Moss, 2020; Piggin & Bairner, 2016).

Som en pedagogisk implikation i relation till denna studies resultat och diskussion förordas ett kritiskt förhållningssätt till de rekommendationer som ges av WHO och OECD, vilka till stor del bygger på ekonomiska incitament. I stället föreslås inflytande, delaktighet och intresse som centrala utgångspunkter för barns fysiska aktivitet inom utbildning. Dessa begrepp är relevanta för hur barn och deras fysiska aktivitet inom utbildning konstrueras.

Referenser

- Barker, D., Quennerstedt, M., Johansson, A., & Korp, P. (2020) Physical education teachers and competing obesity discourses: An examination of emerging professional identities. *Journal of teaching in physical education*, 40(2), 642–65. doi: 10.1123/jtpe.2020-0110
- Bell, S. L., Audrey, S., Gunnell, D., Cooper, A., & Campbell, R. (2019). The relationship between physical activity, mental wellbeing and symptoms of mental health disorder in adolescents: A cohort study. *The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 16(1), 138. doi: 10.1186/s12966-019-0901-7
- Bernstein, B. (1990). *Class, codes and control, Vol. 4: The structuring of pedagogic discourse*. Routledge.
- Boréus, K., & Bergström, G. (2017). *Analyzing text and discourse*. SAGE Publications Ltd.
- Boyden, J. (1997). Childhood and the policymakers: A comparative perspective on the globalization of childhood. I James, A. & Prout, A. (red.), *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood* (s. 187-225). The Palmer Press.
- Bushard, B. (11 juli 2022). Children are doing 20% less physical activity amid the pandemic, study finds. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/brianbushard/2022/07/11/children-are-doing-20-less-physical-activity-amid-the-pandemic-study-finds/>

- Corsaro, W. A. (2005) *Sociology of childhood*. Sage Publications. Ltd.
- Crouch, C. (2011). The strange non-death of neoliberalism. *Polity Press*, 16(1), 143-154. doi: 10.1111/wusa.12027
- Ericsson, I., & Karlsson, M.K. (2012). Motor skills and school performance in children with daily physical education in school: A 9-year intervention study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(2), 273-278. doi: 10.1111/j.1600-0838.2012.01458.x
- Evans, J., & Davies, B. (2020). Embodying policy concepts. *Sport, Education and Society*, 25(7), 735-751. doi: 10.1080/13573322.2020.1794537
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power* (2 uppl.). Pearson Education Limited.
- Fairclough, N. (2003). *Analyzing discourse: Textual analysis for social research*. Routledge.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power*. (3 uppl.). Routledge.
- Fernandes, R. A., & Zanesco, A. (2010). Early physical activity promotes lower prevalence of chronic diseases in adulthood. *Hypertension Research*, 33(9), 926-31. doi: 10.1038/hr.2010.106
- Folkhälsomyndigheten. (2021). *Fysisk aktivitet och svenska riktlinjer*. Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/fysisk-aktivitet/>
- Generation Pep. (5 oktober 2023). *Att röra på sig är naturligt och viktigt*. Generation pep. <https://generationpep.se/sv/generation-pep-forskola/rorelse/fakta-om-rorelse-och-fysisk-aktivitet/>
- Gray, S., Hooper, O., Hardley, S., Sandford, R., Aldous, D., Stirrup, J., Carse, N., & Bryant, A. S. (2022). A health(y) subject? Examining discourses of health in physical education curricula across the UK. *British Educational Research Journal*, 48(6), 1161-1182. doi: 10.1002/berj.3820

- Gu, X., Chang, M., & Solmon, M. A. (2015). Physical activity, physical fitness, and health-related quality of life in school-aged children. *Journal of Teaching in Physical Education*, 35(2), 117-126. doi: 10.1123/jtpe.2015-0110
- Hellspong, L., & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Studentlitteratur.
- Hindmoor, A. (2018). *What's left now? The history and future of social democracy*. Oxford University Press.
- Hjalmarsson, M., & Hultman Löfdahl, A. (2015). Confirming and resisting an underdog position: Leisure-time teachers dealing with a new practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(4), 434–443. doi: 10.1080/1350293X.2015.1087139
- Holmberg, P., Grahn, I., & Magnusson, U. (2014). *Systemisk-funktionell lingvistik: att analysera språkets betydelsepotential*. *Folkmålsstudier*, 52, 9–30.
- Högman, J. (2021). *Barn i rörelse: Om förutsättningar för utveckling i alternativa (?) idrottsaktiviteter*. [Doktorsavhandling, Karlstads Universitet].
- Ideland, M., Jobér, A., & Axelsson, T. (2020). Problem solved! How edupreneurs enact a school crisis as business possibilities. *European Educational Research Journal*, 20(1), 1–19. doi: 10.1177/1474904120952978
- Johansson, J., & Söderman, J. (2023). Fritidshemspersonals tal om barns fysiska aktivitet – samhällelig påverkan och möjliga implikationer. *Utbildning & Lärande*, 17, 45–63. doi: 10.58714/ul.v17i1.12751
- Johnsson, A-C. (2019). *Forskare: "Viktigt att ha goda vanor som liten"*. DN. <https://www.svd.se/a/Ad53rM/forskare-viktigt-att-ha-goda-vanor-som-liten>
- Kampmann, J. (2014). Young children as learners. I G.B. Melton, B. Ben-Arieh, J. Cashmore, G.S. Goodman & N.K. Worley (Red.), *The Sage Handbook of Child Research* (s. 136-152). Sage.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images – The grammar of visual design*. Routledge.

- Larsson, H., & Thedin Jakobsson, B. (2023). School-based physical activity interventions: A discourse analysis. *Sport, Education and Society*, 29(9), 1056–1069. doi: 10.1080/13573322.2023.2265402
- Ledger, S., Thier, M., Bailey, L., & Pitts, C. (2019). OECD's approach to measuring global competency: Powerful voices shaping education. *Teachers College Record*, 121(8), 1–40. doi: 10.1177/016146811912100802
- Lehto, S., & Eskelinen, K. (2020). 'Playing makes it fun' in out-of-school activities: Children's organised leisure. *Childhood*, 27(4), 545–561. doi: 10.1177/0907568220923142
- Levinsson, M., & Norlund, A. (2018). En samtida diskurs om hjärnans betydelse för undervisning och lärande: Kritisk analys av artiklar i lärarfackliga tidskrifter. *Utbildning & Lärande*, 12(1), 7–25. <https://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1271702/FULLTEXT01.pdf>
- Levinsson, M., Norlund, A., & Johansson, J. (2022) En samtida diskurs om betydelsen av fysisk aktivitet för undervisning och lärande: kritisk analys av artiklar i lärarfackliga tidskrifter. *Nordic Studies in Education*, 42(3), 249–271. doi: 10.23865/nse.v42.3535
- Lundvall, S., & Meckbach, J. (2003). *Ett ämne i rörelse*. [Doktorsavhandling, Lärarhögskolan i Stockholm].
- McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory* (6 uppl.). Sage.
- Meyer H. D. (2014). The OECD as pivot of the emerging global educational accountability regime: How accountable are the accountants. *Teachers College Record*, 116(9), 1–20. doi: 10.1177/016146811411600907
- Norberg, J. (2013). När kontraktet bryts: om idrott som inte ser till barnets bästa. I Dartsch, C. & Pihlblad, J. (red.), *Spela vidare: En antologi om vad som får unga att fortsätta idrotta* (s. 153–175). Centrum för Idrottsforskning.
- Norlund, A. (2009). *Kritisk sakprosaläsning i gymnasieskolan: Didaktiska perspektiv på läroböcker, lärare och nationella prov*. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].
- Norqvist, M. (2022). *Fritidshemmets läroplan under förhandling: Formulering, tolkning och realisering av del fyra i Lgr 11*. [Doktorsavhandling, Umeå Universitet].

Ozga, J. (2021). Who governs? Political leadership in transnational times. *School Leadership & Management*, 41(1/2), 6–21. doi: 10.1080/13632434.2020.1789857

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023a). *OECD - Better policy for better life*. <https://www.oecd.org/>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023b). *Step up! Tackling the burden of insufficient physical activity in Europe*. https://www.oecd-ilibrary.org/sites/500a9601-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/500a9601-en&csp_=4f47f3b23d10a72b512f725fc5bff961&itemIGO=oecd&itemContentType=book

Pacini-Ketchabaw, V., & Moss, P. (2020). Early childhood pedagogy: Veronica Pacini-Ketchabaw interviews Peter Moss. *Journal of Childhood Studies*, 45(2), 98–111. doi: 10.18357/jcs452202019742

Peterson, C. (2020). *Val - omröstning – styrning: En etnografisk studie om intentioner med, villkor för och iscensättande av barns inflytande i förskolan*. [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet].

Piggin, J., & Bairner, A. (2016). The global physical inactivity pandemic: An analysis of knowledge production. *Sport, Education and Society*, 21(2), 131–147. doi: 10.1080/13573322.2014.882301

Pringle, R., & Pringle D. (2012) Competing obesity discourses and critical challenges for health and physical educators. *Sport, Education and Society*, 17(2), 143–161. doi: 10.1080/13573322.2011.607947

Ramos, G., & Schleicher, A. (2016). *Global competency for an inclusive world*. OECD.

Regeringskansliet. (2021). *Strategy for Sweden's cooperation with the World Health Organization (WHO) 2021–2025*. <https://www.government.se/contentassets/3bdd577ed934481ab16f05d2b1986940/strategy-for-swedens-cooperation-with-the-world-health-organization-who-20212025-pdf.pdf>

- Sellar S., & Lingard B. (2014). The OECD and the expansion of PISA: New global modes of governance in education. *British Educational Research Journal*, 40(6), 917–936. doi: 10.1002/berj.3120
- Singh, P. (2002). Pedagogising knowledge: Bernstein's theory of the pedagogic device. *British Journal of Sociology of Education*. 23(4), 571–582. doi: 10.1080/0142569022000038422
- Skolverket. (2020). Elever och personal i fritidshemmet läsåret 2019/20. Dnr 2020:326. Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=6599>
- Skolverket. (2022). *Mer rörelse i skolan*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/mer-rorelse-i-skolan>
- Specialpedagogiska Skolmyndigheten (5 oktober 2023). *Rörelse och fysisk aktivitet*. <https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/rorelse-fysisk-aktivitet/>
- Warburton, D. E., Nicol, C. W., & Bredin, S. S. (2006). Health benefits of physical activity: The evidence. *CMAJ: Canadian Medical Association journal*, 174(6), 801-809. doi: 10.1503/cmaj.051351
- World Health Organization. (2020). *Basic documents*. https://apps.who.int/gb/bd/pdf_files/BD_49th-en.pdf#page=7
- World Health Organization. (2020). *WHO guidelines on physical activity and sedentary behavior*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/336656>
- World Health Organization. (2022). *Promoting physical activity through schools: Policy brief*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240049567>
- World Health Organization. (2023). *New WHO/OECD report: Increasing physical activity could save the EU billions annually*. <https://www.who.int/europe/news/item/17-02-2023-new-who-oecd-report--increasing-physical-activity-could-save-the-eu-billions-annually>
- Åkerblom, E. (2019). Governing of the nation: Generation Pep as a biopolitical strategy. *Sport, Education and Society*, 25(7), 752–763. doi: 10.1080/13573322.2019.1664449